

**Juridiskās komisijas darba grupas Valsts prezidenta pilnvaru iespējamai
paplašināšanai un ievēlēšanas kārtības izvērtēšanai
2015.gada 12.maija sēdes**

**PROTOKOLS
Nr.1**

Sēdi vada darba grupas vadītājs profesors dr.iur. **Ringolds Balodis**

Piedalās:

darba grupas locekļi:

Imants Parādnieks;
dr.iur. **Inese Lībiņa-Egnere;**
Juris Viļums;
Jūlija Stepaņenko

Eksperti:

Eiropas Savienības tiesas tiesnesis Dr.iur.h.c. **Egils Levits;**
Latvijas Universitātes profesors Dr.iur. **Jānis Lazdiņš;**
Latvijas Universitātes docents Dr.iur. **Jānis Pleps;**
Valsts kontrolieres padomnieks juridiskajos jautājumos **Edgars Pastars;**
Latvijas Universitātes asoc. prof. **Anita Rodiņa;**
Satversmes tiesas tiesnese Dr.iur. **Sanita Osipova;**
Satversmes tiesas tiesnesis **Gunārs Kusiņš;**
Latvijas Universitātes prof. Dr.iur. **Jautrīte Briede;**
Biznesa augstskola Turības prof. Dr.iur. **Aivars Endziņš;**
Latvijas Universitātes prof. Dr.iur. **Valentija Liholaja;**
Latvijas Universitātes prof. Dr.habil. sc. pol., Dr. iur., **Tālavas Jundzis;**
Publisko tiesību institūta direktors **Arvīds Dravnieks;**
Latvijas Universitātes lektors Mg.iur. **Lauris Liepa;**

Pieaicinātie:

Latvijas Republikas tiesībsargs **Juris Jansons.**

R.Balodis. Atklāj sēdi un informē, ka sēde tiek tiešraidē translēta portālā Delfi. Ieraksts būs redzams arī Saeimas mājaslapā. Tiks izveidota arī darba grupas mājaslapa. Stāsta, ka 2014. gada rudenī daudzas partijas vēlējas Satversmes grozījumus, ieviešot tautas vēlētu prezidentu, lai arī Saeima Satversmes grozījumus neatbalstīja, taču piekrita, ka nepieciešama kvalitatīva diskusija par valsts prezidenta pilnvarām un to apjomu. Pie Juridiskās komisijas tika izveidota darba grupa, kurā ir gan politiķi, gan labākie tiesību eksperti. Darba grupas nosaukums ir „Darba grupa Valsts prezidenta pilnvaru iespējamai paplašināšanai un ievēlēšanas kārtības izvērtēšanai”. Informē, ka diskusija būs par nepieciešamo pilnvaru apjomu Valsts prezidentam un ievēlēšanas kārtību. Sēdes pirmā daļā tiks runāts par darba plānu un kārtību turpmākajam laika periodam, kā arī secību, kā tiks skatīti šie priekšlikumi. Otrajā daļā jānorit diskusijai par tiesībsarga ierosinājumu papildināt Satversmi ar tiesībsarga institūtu.

Iepazīstina ar prezentāciju - ieskatu par dažādiem valsts prezidenta pilnvaru klasifikācijas veidiem, aicina uzsākt diskusiju. (Skat. prezentāciju).

E. Levits stāsta, ka, ja visi valsts varas atzari sadarbojas savā starpā un ir pareizi sabalansēti, atsevišķas institūcijas loma nav tik svarīga. Uzskata, ka jautājums, kas ir jāuzdod - ko Valsts prezidents var sniegt citiem valsts varas atzariem vai institūcijām. Uzskata, ka minimālās funkcijas, kas būtu valsts galvai jāveic un ko paredz arī Satversme, ir ārējā pārstāvniecība un iekšējās valsts reprezentatīvās funkcijas. Pauž viedokli, ka diskusijas gaitā varētu izkristalizēties, ko vēl varētu Valsts prezidentam uzticēt. Ir jāizanalizē, vai valsts prezidentam vajadzīgas būtu vēl citas funkcijas, kas Satversmē nav minētas. Pauž viedokli, ka Valsts prezidenta funkcijas kara un apdraudējuma gadījumā Satversmē nav mūsdienu situācijai precīzi un piemēroti noregulētas. Ja valsts apdraudējums rastos, būtu lielas juridiskas problēmas Valsts prezidentam darboties.

G. Kusiņš izsaka viedokli, ka vispirms būtu jāizrunā organizatoriski jautājumi un jānoskaidro, uz ko virzāties. Uzdod jautājumus ar ko ir iecerēts pabeigt šo darba grupas darbu, jo ir svarīgs mandāts un uzdevums? Vai ir termiņš, kura laikā tas būtu veicams? Vai beigās ir paredzēts kāds dokuments? Piekrīt, ka Valsts prezidenta ievēlēšanas kārtība ir saistīta ar pilnvaru apjomu. Pauž viedokli, ka vislabāk būtu izanalizēt jau esošās Valsts prezidenta pilnvaras, un izdiskutējot nonākt pie konkrētiem secinājumiem. Pauž viedokli, ka būtu jābūt skaidrībai gan par darba grupas lēmumu pieņemšanu, gan viedokļu formulēšanu darba grupā.

R. Balodis pauž cerību, ka tiks noformulēts kvalitatīvs juridisks viedoklis, kas balstītos uz politiķu un ekspertu savstarpējām diskusijām. Galarezultātā darba grupai vajadzētu izsecināt, vai nepieciešams tautas vēlēts prezidents šībrīža Latvijai, vai varbūt nepieciešams tikai papildināt konkrētu Valsts prezidenta pilnvaru. Sadarbībā starp Valsts prezidentu, Saeimas deputātiem, ekspertiem darba grupā veidotos valdošais tiesībpolitiskais viedoklis. Ir svarīgi, lai šai darba grupā savu viedokli izteiktu arī Valsts prezidents. Ja tas būs nepieciešams, tiks uzrakstīts arī likumprojekts vai atzinums. Uzskata, ka darba grupa spēs izdiskutēt Valsts prezidenta pilnvaru apjomu un gala redzējums tiks ietverts dokumenta formā, kuru nodos Juridiskajai komisijai un Saeimai kopumā.

I. Parādnieks stāsta, ka, tā kā savulaik Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija, strādājot pie Valsts prezidenta funkcijām, nāca ar saviem gala secinājumiem, tad tieši tāpat, tikai jau Saeimā, visu partiju frakciju pārstāvētie deputāti varētu, uzklusot ekspertu viedokļus, nākt ar gala secinājumu. Uzskata, ka, lai gan būs atšķirīgi viedokļi, un ne visi piekritīs vienotiem gala secinājumiem, vismaz būs vairākuma viedoklis, kuru piedāvāt Juridiskajai komisijai. Tas būs līdzīgi kā parlamentārās izmeklēšanas komisijām, tikai šajā gadījumā tas nav saistīts ar kāda gadījuma izmeklēšanu, bet ar izmeklēšanas funkciju sistēmas ietvaros. Uzskata, ka gala rezultātā būtu jātop kādiem secinājumiem un ieteikumiem. Veids, kāds būs tālākais rezultāts Juridiskajā komisijā, būs atkarīgs no koalīcijas un pārējo frakciju kolēģu lēmumiem.

J. Pleps pauž viedokli, ka darba organizācijā ir divi līmeņi. Viens līmenis ir darba grupa, kurā ir deputāti ar tautas dotu uzticības mandātu un kuri ir šī formāta vadītāji. Otrs līmenis – eksperti – cilvēki ar savu redzējumu uz to, kā vajadzētu izskatīties sistēmai. Darba grupa pasūta ekspertiem diskusiju, eksperti nāk ar savu

redzējumu, darba grupa formulē pozīciju. Aicina apspriest, kā pieturēties pie šāda rāmja, lai virzītos uz noslēguma dokumenta pusi.

Piekrīt, ka jautājums par ievēlēšanu ir tehnisks jautājums, par ko jārunā beigās, kad būs saprotams, kāds ir Valsts prezidents. Tāpat būtu jāsaprot, kāds ir konstitucionālās sistēmas modelis. Ir prezidentāls modelis, parlamentārs modelis un pusprezidentāls modelis. Uzsver, ka nevar runāt abstrakti par prezidenta funkcijām, sākumā nevienojoties par to, pie kāda modeļa pieturēties.

Pirmais solis ir saprast, kas bijis iepriekš. Būtu nepieciešams apkopot iepriekšējos Satversmes grozījumu projektus, kas ir bijuši iesniegti Saeimā gan pirms kara, gan šajā laikā, un veikt to analīzi. Otrs ir uz klausīt bijušos Valsts prezidentus un citus ekspertus, lai iegūtu praktiķu viedokli.

Ierosina turpmāk ekspertiem formulēt jautājumus uz sēdi iepriekš, lai citiem ir iespēja uz tiem sagatavot savus viedokļus, veidojot fokusētu diskusiju par šauriem jautājumiem.

A.Endziņš pauž viedokli, ka parlamentārās republikās, tādās kā Igaunija un Vācijas Federatīvo Republiku, prezidenta pilnvaras ir daudz plašākas. Latvija ir unikāla ar to, ka 50 Saeimas deputāti var rosināt atlaist prezidentu bez īpaša iemesla, tāpēc ir jādomā par impīčmenta procedūru. Pauž viedokli, ka saistībā ar jurisdiktīvo funkciju – apžēlošanu – neko vairāk nevajadzētu, jo to regulē likums. Nav nepieciešams un nevar būt runas par nepieciešamību pāriet uz pusprezidentālu vai prezidentālu modeli. Uzska, ka ir iespējams pilnībā sabalansēt prezidenta pilnvaras esošās parlamentārās republikas ietvaros. Pieļauj, ka Valsts prezidenta pilnvaras var tikt precizētas.

T.Jundzis uzskata, ka iemesls, kāpēc šāds jautājums tiek izskatīts, ir sabiedrības neapmierinātība pret politisko sistēmu, un ka tiek meklēts ceļš, kā to uzlabot. Pauž viedokli, ka risināt jautājumu būtu jāsāk ar vēlēšanu sistēmu, nevis Valsts prezidentu, taču ja atgriežas pie prezidenta, tad pirmais ir jautājums, vai saglabāt parlamentāru pārvaldes sistēmu, vai to mainīt uz prezidentālu vai pusprezidentālu. Uzska, ka nav neviens arguments, kāpēc būtu jāmaina parlamentārā pārvaldes sistēma. Stāsta, ka jau pirms gada Valsts prezidents ir iesniedzis Saeimai grozījumus "Par prezidenta pilnvaru izmaiņām". Ierosina, ka tos vajadzētu apspriest, vai tiem piekrist vai nepiekrist. Uzska, ka ar prezidenta pilnvarām drošības jautājumos nav kārtības un ka Satversmes 44. pants ir jāizmaina, jo tas ir novecojis un pārlietu šaurs.

J.Lazdiņš uzskata, ka būtu jāņem vērā arī tautas viedoklis. Lai gan lielākā daļa ir tie cilvēki un eksperti, kas var izteikt kompetentu viedokli par Satversmi un prezidenta institūtu, tas tiek darīts ar mērķi, lai attaisnotu to, ko tauta vēlas. Būtu nepieciešams uz klausīt arī cilvēkus, kas nodarbojas ar socioloģiskajiem pētījumiem ar tiesību socioloģijas ievirzi. Jo ir svarīgs tautas viedoklis, par to, kādu vēlamies prezidenta institūtu Latvijas Republikā. Un, balstoties uz to, šī komisija varētu turpināt savu darbu, izvērtējot vēsturiski, kā ir veidojies prezidenta institūts, kāpēc tāds ir Satversmē, kā tas ir nostiprināts, un izprast, kāpēc vienmēr mēģinājumi grozīt prezidenta institūtu gala rezultātā ir cietuši neveiksmi.

S.Osipova stāsta, ka Satversme, kā jebkura valsts konstitūcija, veido vienotu veselumu - tādu kā puzzles attēlu, kurā izkustinot vienu gabaliņu, tiek izjaukts viss attēls kopumā. Uzska, ka, pavelkot Valsts prezidentu, var izjaukt visu valsts

sistēmu, jo prezidenta pilnvaras ietiecas pilnīgi visās varās. Prezidents parlamentārā valstī ir kā balanss, apolitisks, it kā ārpus varām un reizē iekšā visās varās, un tāpēc ir ļoti svarīgi, lai valstī, kur ir valsts galva, ir Valsts prezidenta institūts, kurš palīdzētu noturēt balansu starp varām. Uzskata, ka Valsts prezidenta atlaišanas procedūra šobrīd raisa bažas, jo Saeimas deputāti to var izmantot ļaunprātīgi. Pauž viedokli, ka minimālā programma būtu sakārtot to, kas šobrīd ir Satversmē. Ierosina militāro funkciju nekavējoties virzīt uz Saeimu sakārtošanai. Un tad tālāk domāt par to, kādu vēlamies redzēt Valsts prezidentu, ar kādām pilnvarām apveltīt.

L.Liepa pauž viedokli, ka minimālais devums, kas varētu būt šai darba grupai, ir dokuments, kas rezumētu visu, kas tiek darīts. Ierosina sadalīt darbu divās daļās: viens – tā ir ekspertu vai to cilvēku radītā produkta novērtējums. Tas varētu būt dokuments, kurā būtu aktualizētas jau izteiktās idejas. Otrs – ierosinājumi ideālā Valsts prezidenta modeļa nostiprināšanai, kura ieviešana dzīvē būtu atkarīga no politiskās gribas.

A.Dravnieks uzskata, ka ir trīs jautājumi, kas šodien būtu apspriežami vai izlemjami. Pirmais jautājums ir par procedūru. Otrs – par Valsts prezidenta mandātu. Un trešais – par līdzsvaru. Uzskata, ka būtu dīvaini kādu jautājumu izšķirt ar balsošanu, jo katram ir dažāda pieredze, kas arī var noteikt attieksmi pret iespējamu pilnvaru tvērumu. Ierosina uzklaut argumentus, apsvērumus un, ja tam ir atbalsts no vēl vismaz viena dalībnieka, ietvert to noslēguma dokumentā un sakārtot tos atbilstoši atbalstītāju skaitam. Pauž viedokli, ka Latvijā ir izveidojusies tāda tradīcija, ka politiķi, cenšoties izvairīties no atbildības, izskatāmus jautājumus novel uz juristiem, taču jāsaprot, ka juristi, šajā gadījumā kaut arī konstitucionālo tiesību eksperti, ir tikai drēbnieki un politiķiem pašiem vajadzētu nolemt, ko šūt – fraku vai pidžamu. Uzskata, ka, pirms sāk vērtēt argumentus, ir jābūt skaidrai nostājai par prezidentālu vai parlamentāru iekārtu, jo citādi var nepaspēt apsvērt visus argumentus. Pauž viedokli, ka Valsts prezidents ir līdzsvarotājs ne tikai telpā, bet arī laikā. Un visretāk apspriestā, bet visnozīmīgākā Valsts prezidenta funkcija ir rezervista funkcija. Ja gadījumā, sākoties nākamajai spēlei, pēc Saeimas vēlēšanām, Saeima savā pirmajā sēdē nespēj vienoties neparko un valstī ir smaga politiskā krīze, tad laukumā nāk šīs rezerves spēlētājs un ar savu atbildību sasauc valdības sēdes, sarīko vēlēšanas. Uzskata, ka šai sakarā noteikti ir vairākas lietas, kas būtu precizējamas Valsts prezidenta pilnvarās, piemēram, Centrālās vēlēšanu komisijas dalībnieki. Uzskata, ka mainot pilnvaras, jāņem vērā šī galvenā Valsts prezidenta loma – rezervista loma.

E.Pastars uzskata, ka darba beigās būtu jābūt īsam ziņojumam un ka šī diskusija būs akadēmiskos nolūkos. Uzskata, ka, ja tiek diskutēts par prezidenta pilnvarām, tad jādiskutē tikai parlamentārās republikas ietvaros. Pievienojas iepriekš teiktajam, ka, par pilnvarām runājot, svarīgi ir labot tikai detaļas. Uzskata, ka jārunā tikai par kreatīvo funkciju – vai to atstāt izlemšanai Satversmes līmenī vai ļaut deleģēt likumu līmenī, ko var darīt Saeima. Piekrīt, ka būtu jārunā arī par impēčmentu, taču uzskata, ka Latvijā nebūtu iespējams to piemērot tiešā veidā. Par funkcijām tiesu varā, par kreatīvās funkcijas uzlabošanu tiesu varā, uzskata, ka ir jāatceras, ka prezidenta lēmumi, ko pieņemtu par kādu amatpersonu virzību, būtu daudz mazāk atklātā procedūrā pieņemti, nekā parlamentā.

A.Rodiņa uzskata, ka, uzklautot visu kolēģu sacīto, iezīmējas divas lietas. Pirmā ir tehniskie jautājumi un otrā ir saturiskie jautājumi. Uzskata, ka tehniskie

jautājumi ir par to, kā tiek strādāts. Ir nepieciešams saprast, kas varētu būt gala rezultāts. Savukārt saturiskie jautājumi būtu par to, kas jādara: vai tiek modificēta valsts iekārta, vai tomēr tiek saglabātas parlamentārās tradīcijas. Piebilst, ka atbalsta pēdējo. Pauž viedokli, ka Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija ir pietiekami skrupulozi pētījusi Valsts prezidenta funkciju iespējamās paplašināšanas veidus, tāpēc ir vērts pārskatīt Satversmes grozījumu priekšlikumus, kas ir bijuši šajā sakarā. Piemēram, ir vērts atgriezties pie jautājuma - vai Valsts prezidentam vajadzētu piešķirt *apriori* konstitucionālās kontroles iniciatīvas tiesības. Par to jau ir veikts izpētes darbs, kuru varētu turpināt un varbūt papildināt. Uzskata, ka varētu būt runa arī par jaunajām iniciatīvām, piemēram, par Valsts prezidenta atstādināšanas jeb impēčmenta procedūru.

J.Briede stāsta, ka uz tiem jautājumiem, ko vajadzētu skatīt, viņa skatās kā tiesnese. Un tas, kas ir tiesnesim jādara, ir savos spriedumos jāargumentē pretējais viedoklis, tāpēc aicina komisiju aplūkot arī, kāpēc nevajadzētu mainīt pastāvošo sistēmu.

V.Liholaja pauž viedokli, ka labprāt vēlētos darboties jautājumos par apžēlošanas institūtu.

I.Lībiņa-Egnere norāda, ka šis ir nebijis precedents tādā izpratnē, ka darba grupa ir par sabiedrībā ļoti svarīgu, aktuālu jautājumu, kas aptver vairākas iniciatīvas, kas gadu gaitā ir nonākušas Saeimā kā pašu Valsts prezidentu iesniegtas iniciatīvas – gan Vairas Viķes-Freibergas iniciatīva par impēčmenta procedūru, gan vēlāk arī Valda Zatlera iniciatīva par Valsts prezidenta pilnvaru pilnveidošanu, gan Andra Bērziņa iniciatīva par Ministru kabineta lomas stiprināšanu parlamentārā valstī. Visos šajos gadījumos ir nācies secināt, ka kaut kādā ziņā tieši šādus akadēmiski ļoti labus, izpētītus jautājumus gan no Konstitucionālo tiesību komisijas, gan šobrīd pie Valsts prezidenta darbojošās darba grupas likumdevējs nav spējis vienā Saeimas sasaukumā pieņemt, jo Satversmes grozījumi ir jāpieņem trijos lasījumos ar divu trešdaļu balsu atbalstu. Norāda, ka šādā situācijā nevar runāt tikai par politisko gribu, jo tas jau ir detalizēts politiskais konsenss. Piekrīt, ka šāda darba grupa ir labs formāts – tāds domnīcas formāts, kurā varētu satilpināt un izdebatēt šos ļoti dažādos jautājumus. Uzsver, ka ir svarīgi, lai tie deputāti, kas no katras Saeimā ievēlētās frakcijas ir virzīti darboties darba grupā, būtu klāt un nodrošinātu tiltu ar savu frakciju, lai, cienot uzaicināto ekspertu laiku, nebūtu tā, ka izdiskutētais paliek tikai darba grupā, stenogrammās vai *Delfi* videoierakstā. Būtiski, lai debates notiktu arī frakcijās, lai būtu iespēja uz darba grupas sēdi uzaicināt arī citus frakcijas locekļus par kādu īpašu jautājumu vai arī lai uzdotu neskaidros jautājumus.

Vērš uzmanību, ka ir šeit virzīta arī no Juridiskās komisijas, lai nodrošinātu tiltu starp Juridisko komisiju un darba grupu, jo darba grupai saskaņā ar Saeimas Kārtības rullja noteikumiem nav pilnvaru likumdošanas procesā Saeimā virzīt likumprojektu, ja tāds taptu. Līdz ar to tam būtu jānonāk arī Saeimas Juridiskajā komisijā. Ja ir kādi būtiski jautājumi, kurus būtu nepieciešams vēl papildus izdebatēt arī Juridiskajā komisijā, tad tas būtu jādara.

Norāda, ka viņai gan kā Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docentei, gan arī saistībā ar to, ko viņa ir darījusi iepriekš kā atbildīgā sekretāre Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijā, ir zināmas tās problēmas, un šobrīd labprāt ar tautas doto mandātu piedalās šajā procesā no politikas puses. Izsaka bažas, vai šeit izdebatētais un par labu esam atzītais tiešām rezultēsies likuma grozījumos, jo

tam ir ļoti daudz dažādu faktoru. Vērš uzmanību, ka ir nepieciešams skaidrot, kāds ir šis darba grupas formāts un no Juridiskās komisijas tai dotais mandāts. Norāda, ka Juridiskā komisija ir uzticējusi darba grupā attīstīt diskusiju par šiem jautājumiem, bet tāds konkrēts mandāts – izdarīt to vai to –, protams, nav.

Novēl sekmīgi turpināt darbu, kā arī aicina izvērtēt, vai uz katru sēdi ir jāaicina visi eksperti, saprotot, cik dārgs ir laiks katram no dalībniekiem.

I.Parādnieks pauž viedokli, ka ir pašsaprotami, ka darba grupas darbam nepieciešams rezultāts. Uzskata, ka noteikti rezultāts nonāks pie vismaz tiem nepieciešamajiem grozījumiem, par kuriem var panākt absolūtu vairākumu. Detaļas paliks otrajā plānā. Stāsta, ka 2009., 2010. gadā arī bija izveidota darba grupa ar piesaistītiem ekspertiem un arī tad tapa plašāki grozījumi, kur tika mainītas vairākas normas, kuras bija diskutablas. Īpaši tika ņemts vērā Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis, ne tikai gala secinājumā, bet arī vērtējumā, pamatojumā un iezīmētajās problēmās. Uzskata, ka, skatot šo jautājumu tanī retrospekcijā, var veltīt kādu laiku un dot ieskatu par to, kas toreiz tika lemts. Stāsta, ka arī 10.Saeimā tika nākts klajā ar likumprojektu paketi, kur bija arī Prezidenta ievēlēšanas likums, finansēšanas kārtības nosacījumi. Pauž viedokli, ka šobrīd pantu pa pantam vajadzētu iziet cauri pēc retrospekcijas un noskaidrot, kur ir problēma un kāds varētu būt tās risinājums.

R.Balodis informē, ka Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs G.Bērziņš ir lūdzis darba grupai izteikt vērtējumu par tiesībsarga iesniegto priekšlikumu grozīt Latvijas Republikas Satversmi, kas paredz nostiprināt tiesībsarga institūtu (skatīt [šeit](#)).

Lūdz tiesībsargu raksturot situāciju.

J.Jansons stāsta, ka priekšlikums ir papildināt Satversmi ar 7.¹ nodaļu vai 9.nodaļu, nostiprinot tiesībsarga institūciju Satversmē. Tiesībsarga loma demokrātijas leģitimitātes veicināšanā, pieaugot valsts pārvaldes sarežģītībai, palielinās. Nepieciešams veidot un uzturēt patstāvīgu saikni ar iedzīvotājiem ārpus klasiskajām demokrātijas institūcijām – parlamentiem, birokrātiju, tiesām.

Nākamais ir tiesībsarga publiskā tēla stiprināšana, institūcijas darbību specifiski tiesisko aspektu papildinot ar sabiedrības izglītošanas un interešu aizstāvības elementiem. Iedzīvotāju tiesības un intereses demokrātiskā valstī nav mazāk svarīgas par racionālu budžeta naudas izlietojumu, ar ko nodarbojas Valsts kontrole.

Galvenais mērķis – tiesībsarga institūcijas statusa stiprināšana, jo jautājums ir par institūta leģitimitāti. Tiesībsargs īsti nepieder ne pie viena valsts varas atzara. Tā ir neatkarīga, konstitucionāla ranga institūcija. Tas izriet no atsevišķiem Satversmes tiesas spriedumiem un no citiem likumiem attiecībā uz budžeta jautājumiem. Nepieciešams ir skaidri pateikt, Satversmē ietvertā varas dalīšanas principa ietvaros, tiesībsarga piederību vai nepiederību kādam varas atzaram. Nākamais mērķis ir sabiedrības uzticības un lojalitātes nostiprināšana valstī ilgtermiņā. Satversmē, parādot sabiedrībai, ka cilvēktiesību aizsardzība Latvijā ir ārkārtīgi svarīgs jautājums, un politiķi, uzņemoties visaugstāko politisko atbildību, to nodrošina iedzīvotāju vai valsts interesēs.

Stāsta, ka tikai septiņās no 28 Eiropas Savienības dalībvalstīm ombuda institūts nav nostiprināts Satversmē vai konstitūcijās. ANO Parīzes principi, Eiropas Padomes Parlamentārās Asamblejas 2003.gada rekomendācija un Venēcijas komisijas komentārs attiecībā par šo institūciju nostiprināšanu konstitūcijā nosaka minimālo

rekomendāciju, ka nacionālās cilvēktiesību institūcijas statusam ir jābūt nostiprinātam konstitūcijā, kas nozīmē neatkarību, autonomiju, pilnīgi skaidru piederību vai nepiederību valsts varas atzariem.

I.Parādnieks stāsta, ka pieminētajos priekšlikumos, kas tika izstrādāti pirms krietna laika, bija 7.nodaļa, kur bija rakstīts "Valsts kontrole un tiesībsargs", paredzot citādāku kārtību, nekā tas ir šobrīd, kad Valsts kontroli un tiesībsargu izvirza Valsts prezidents un apstiprina amatā Saeima. Pauž viedokli, ka noteikti ir jāpiekrīt šādiem Satversmes grozījumiem, jo diezgan pārlicinoši diskusija par tiesībsarga atspoguļojumu Satversmē jau agrāk ir bijusi. Atzīst, ka ir jānoskaidro gan forma, kādā to ietvert, gan tiesībsarga izvirzīšanas kārtība.

J.Briede stāsta, ka, lai gan atbalsta tiesībsarga neatkarības garantiju nostiprināšanu Satversmē, uzskata, ka jāvērtē arī, kas notiek ar citām neatkarīgajām institūcijām, piemēram, plašsaziņas līdzekļu padomi. Pauž viedokli, ka nevis ir jānostiprina visas neatkarīgās iestādes, bet ir jāstiprina cilvēktiesību garantijas, kas attaisnotu to, kāpēc tiek iekļauts tiesībsargs.

A.Endziņš pauž viedokli, ka atbalsta ideju par to, ka tiesībsarga institūcijai vajadzētu būt nostiprinātai konstitucionālā līmenī. Stāsta, ka sen atpakaļ bija izveidota darba grupa Tieslietu ministrijā par neatkarīgajām iestādēm, kura izstrādāja un iesniedza Saeimā piedāvājumu par Valsts kontroli, ka septītajā nodaļā var tikt izveidotas neatkarīgas institūcijas ar īpaša likuma palīdzību, arī tiesībsargs. Šis jautājums netika izskatīts valdības maiņu dēļ.

E.Levits norāda, ka tiesībsargs ir moderna, demokrātiskas valsts iekārtas institūcija. Pēc savas būtības tiesībsarga institūcija ir kontroles institūcija, kuras centrālā funkcija ir kontrolēt, dot priekšlikumus un palīdzēt cilvēkiem. Tāpat kā pirmajā daļā tika runāts par Valsts prezidenta institūciju, kas nepieder ne pie viena valsts varas atzara, tā arī var teikt par tiesībsargu. Un tā ir atšķirība no pārējām ne patstāvīgajām iestādēm, kas tomēr ir pēc savas funkcijas valsts pārvaldes institūcijas, bet būtu jāizdala no 58.panta. Tiesībsarga institūcija ir faktiski institūcija *sui generis*, kas ir pati par sevi, tā atšķiras pēc savas būtības no valsts bankas, finanšu uzraudzības, kapitāltirgus uzraudzības komitejas un citām. Uzskata, ka tiesībsargam jāstāv ārpus valsts pārvaldes, tādēļ, ka tiesībsargam ir jāskatās, kā funkcionē pārējā valsts pārvalde, jādod savs vērtējums par Ministru kabineta darbību. Uzskata, ka atspoguļošana Satversmē dotu šai institūcijai pastāvēšanas garantijas uz tāda paša līmeņa kā citām demokrātiskas valsts institūcijām, to nevarētu likvidēt vai ļoti stingri ierobežot ar parastu likumu. Tas palīdzētu tiesībsargam veikt savas funkcijas, jo tas paaugstinātu šīs institūcijas rangū un autoritāti. Tiesībsarga dotajiem ieteikumiem būtu lielāks svars politiski un psiholoģiski. Norāda, ka tiesībsargam viena no galvenajām funkcija ir veicināt labu pārvaldību. Iekļaujot Satversmē tiesībsargu, tiktu iegūta iespēja ietvert Satversmē arī labas pārvaldības principu, kas parādītu mūsu Satversmes progresīvo raksturu, jo ir tikai dažas valstis, kuru konstitūcijās būtu iekļauts šis princips. Laba pārvaldība faktiski ir Latvijas valsts vai jebkuras demokrātiskas valsts viens no leģitimitātes pamatiem. Ja ir laba pārvaldība, tad valstī ir akceptance.

S.Osipova stāsta, ka pāris gadu atpakaļ veikusi izpēti par Valsts kontroles vietu konstitucionālo orgānu vidū, tāpēc ka visas institūcijas, kas tiek nostiprinātas

konstitūcijā, kļūst par konstitucionāliem orgāniem. Tika veikta tajā skaitā Vācijas konstitucionālo tiesību doktrīnas izpēte, kur noteikts, ka šie konstitucionālie orgāni ir augstāk stāvoši, tie ir tautas leģitimēti, varas nesēji, kur parādās likumdevējs, valdība, Valsts prezidents, un tiesu vara. Un tad ir nākamās pakāpes konstitucionālie orgāni, kas mums, piemēram, ombuda institūts pagaidām ir palicis tikai patstāvīgo institūciju statusā. Norāda, ka ielikt vai neielikt ombudu starp konstitucionāliem orgāniem ir politiska griba, ko nosaka jautājums par vērtībām valstī. Pauž viedokli, ka iebilst pret to, ka ombuds tiek liks tajā pašā nodaļā, kur ir Valsts kontrole, jo tas nojauc sistēmu, ka katram konstitucionālajam orgānam ir sava apakšnodaļa. Ja tiek nolemts pacelt tiesībsargu konstitucionālo orgānu statusā, tad tam ir jābūt savai nodaļai Satversmē.

J.Pleps vērs uzmanību, ka pie Valsts prezidenta izveidotā ekspertu grupa pārvaldības pilnveidei maijā pabeigs ziņojumu par patstāvīgajām iestādēm. Pauž viedokli, ka Juridiskajai komisijai procesuāli ekonomiskāk un lietderīgāk būtu sagaidīt šo ziņojumu un tad to pārspriest lielākā laukuma ietvarā. Norāda, ka par ierosinājumu ierakstīt Satversmē tiesībsargu, jāsaprot, kāpēc tas ir vajadzīgs, un tas jāskata plašākā kontekstā.

Stāsta, ka tad, kad Vaira Vīķe-Freiberga ierosināja veidot ombuda institūciju Latvijā, bija ļoti lielas ekspektācijas, ka šis institūts sāks strādāt. Šis piemērs norāda, kas Saeimā trūkst tiesību normu pēcnovērtēšanas. Pauž viedokli, ka, ierakstot tiesībsargu Satversmē, autoritāte nepieaugs un naudas vairāk nepaliks, tāpēc būtu nepieciešams veikt detalizētu likuma un likuma piemērošanas prakses auditu, kurā identificēt problēmām, kāpēc ekspektācijas, kas saistījās ar Valsts cilvēktiesību biroja reorganizāciju, nav īstenojušās, un lemt par konkrētiem soļiem. Kā viens no soļiem varētu būt grozījumi Satversmē, taču tas neizslēdz citus risinājumus.

A.Dravnieks norāda, ka ir jārunā par Satversmes ģeogrāfiju, Satversmes estētiku, statusa stiprināšanu un vēl daudziem dažādiem blakusefektiem. Ir izveidojušās tradīcijas attiecībā uz juridisko tehniku, un tās vajag respektēt. Netiek numurētas Satversmes pantu daļas, līdz ar to nevajadzētu parādīties "prim" nodaļām, "prim" pantiem. Pauž viedokli, ka tiesībsargs būtu viena no iestādēm, kas ir pietiekami patstāvīga, bet Saeimas uzdevumā pārbauda, kā Saeima ar pieņemtajiem likumiem sasniegusi tos mērķus, kādi bija iecerēti, vai arī kaut kas ir jāmaina. Līdzīgi kā korupcijas apkarošanai – KNAB – vajadzētu dot regulāru izvērtējumu, vai ar tiem instrumentiem, ko Saeima ir iedevusi, var sasniegt attiecīgos mērķus.

Norāda, ka katram valsts orgānam ir sava administratīvā struktūra, atbalsta iestāde. Un savā ziņā tiesībsargs arī ir atbalsta iestāde - tautas atbalsta iestāde, tikai šim orgānam jeb konstitūtā nav savas nodaļas. Būtu jāvērtē, vai tiek runāts par valsts varas orgānu, kura pilnvaras izriet no Satversmes, vai par orgāna jeb konstitūta atbalsta iestādi.

Pauž viedokli, ka nav neatkarīgu iestāžu. Visas iestādes, budžeta struktūras, ir atkarīgas no tautas. Funkcionāli patstāvīgās iestādes atrodas valdības institucionālā pārraudzībā, vai arī šajā gadījumā Saeimas institucionālā pārraudzībā.

Uzskata, ka par tādu procesuālo garantiju, kā kvorums balsošanā – par parasta likuma pieņemšanu balso vairums deputātu, bet par Satversmes grozījumiem jābalso divām trešdaļām, ir diezgan bezjēdzīgi spriest. Taču var spriest par statusu. Norāda, ka statusu nosaka spēju personība un budžets, ar kādiem resursiem var rīkoties. Tāpēc, lai nostiprinātu statusu, nepieciešama pienācīga alga, konkurss un finansējums

G.Kusiņš pauž viedokli, ka pirmkārt, ir nepieciešams Satversmē atspoguļot vai ietvert tiesībsarga institūciju, taču argumenti nav esošā tiesībsarga darbi vai likuma izvērtējums. Otrkārt, nav pārrunātas visas iespējamās konstrukcijas, esošais projekts ir veidots uz vienu tiesībsargu. Ir valstis, kur ir vairāki ombudi, decentralizēta sistēma. Treškārt, nav noteikts, kas izvirza kandidātus un kādā kārtībā. Ceturkārt, lai gan ir skaidrs, ka Saeima apstiprinātu tiesībsarga kandidātu, taču nav skaidrs, vai ir viena vai vairākas kandidatūras un kāds balsu vairākumu nepieciešams. Piektkārt, jānoskaidro, ko ietvert kompetencē – cilvēktiesības, labu pārvaldību vai ko citu. Sestkārt, jānoskaidro, kādā juridiskā tehnikā to veidot.

Pauž viedokli, ka jauna devītā nodaļa ir veiksmīgākais risinājums.

E.Pastars stāsta, ka jautājums par tiesībsarga regulējuma ietveršanu, ir apspriests dažādi. Agrākajos ieteikumos tika apskatīti tādi varianti, kā 2.nodaļa pie Saeimas, 58.pants un 3.nodaļa pie prezidenta. Šobrīd tika apskatīta gan otrā, gan trešā, gan ceturta nodaļa, projekts ir par septīto, un tagad tiek runāts par devīto nodaļu.

R.Balodis pauž viedokli, ka Satversme ir dzīva un var funkcionēt tikai tad, ja to interpretē atbilstoši laika garam un loģiski, saskanīgi papildina. Uzskata, ka Tiesībsarga piedāvājums papildināt Satversmi ar *prim* pantu ir revolucionārs, taču no Satversmes konstrukcijas viedokļa dod iespēju Satversmi papildināt ļoti kontekstuāli un loģiski. Norāda, ka kopumā nav neviena kategoriska "pret" tiesībsarga iekļaušanu Satversmē. Lielākā daļa klātesošo ekspertu piekrīt šim papildinājumam, diskusija notiek vien par niansēm.

Noslēdz diskusiju. Informē, ka atsevišķi tiks saskaņots ar ekspertiem par nākamo komisijas sēdi. Norāda, ka šī ir jauna prakse Latvijai – publiski izrunāt svarīgus jautājumus, nevis nākt klajā ar jau gataviem viedokļiem. Pauž viedokli, ka šādas diskusijas paaugstinās sabiedrības uzticību parlamentam, kas šobrīd ir ārkārtīgi zema.

Pateicas klātesošajiem par ierašanos un pasludina sēdi par slēgtu.

Darba grupas vadītājs R. Balodis

Juridiskās komisijas priekšsēdētāja biedre I. Lībiņa - Egnere